

*До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.884.048 в Одеському державному
університеті внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
ІЛЬСВОЇ Наталії Василівни на дисертаційне дослідження
ЛАДІНОЇ Людмили Степанівни на тему:
«Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним
законодавством України», подане до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право» у разовій спеціалізованій вченій раді**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. За міжнародною практикою та українським законодавством нотаріуси посвідчують права, а також факти, що мають юридичне значення, вчиняють інші нотаріальні та реєстраційні дії, передбачені законодавством, з метою надання їм юридичної вірогідності. Приватні нотаріуси здійснюють таку діяльність на принципах самозабезпечення та самоорганізації, з огляду на що мають особливий правовий статус. Наведене обумовлює створення необхідних та ефективних механізмів державного регулювання діяльності приватних нотаріусів. Одним із суттєвих інструментів такого державно-правового регулювання є інститут юридичної відповідальності, який через певні види правових заходів забезпечує дотримання цими суб'єктами права вимог законодавства, професійної етики.

Динаміка порушень законодавства з боку нотаріусів не може викликати стурбованість у суспільстві. Якщо в 2022 році свідоцтв на право заняття нотаріальною діяльністю за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату було позбавлено 10 нотаріусів, то за неповний 2023 рік їх кількість зросла більш ніж у 10 разів (112 випадків анулювання відповідних свідоцтв). Наведене вище виправдовує постановку відповідного наукового завдання для окремого дослідження в галузі адміністративного права.

Частина актуальних питань правового статусу та юридичної

відповідальності нотаріусів розглядалися у наукових працях Ене Андресен (*Ene Andresen*), Йоганнеса Берманна (*Johannes Bärman*), М. В. Бондарєвої, В. А. Вдовічена, Л. І. Вдовіченої, О. О. Висеканцева, П. О. Гезя, Н. М. Денисяк, М. С. Долинської, С. П. Ковальчука, О. В. Коротюк, Р. А. Майданика, О. І. Неліна, С. Я. Фурси, К. Є. Цабєки, К. І. Чижмарь та деяких інших вітчизняних та зарубіжних науковців. Однак, незважаючи на наявність окремих досліджень щодо юридичної відповідальності нотаріусів, у сучасній адміністративно-правовій науці відсутнє комплексне дослідження особливостей юридичної відповідальності приватних нотаріусів за адміністративним законодавством України. З огляду на зазначене тема даної дисертації є актуальною.

На актуальність дисертаційної роботи Ладіної Л.С. вказує також відповідність її тематики державним науковим програмам та планам. Дисертацію виконано відповідно до завдань Плану дій «Україна – Європейський Союз», схваленого Кабінетом Міністрів України від 12.02.2005 р. (в частині забезпечення реалізації змін до законодавства України про адміністративні правопорушення на основі європейських стандартів), Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 471 (в частині завдань Міністерства юстиції України щодо удосконалення нотаріальної та реєстраційної діяльності в Україні).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертанткою влучно визначено та науково обґрунтовано мету та завдання, об'єкт, предмет та методологію дослідження, які втілені в структурі роботи та відповідають темі дисертаційного дослідження.

Авторкою комплексно застосовано сучасні загальні методи наукового пізнання: системно-структурний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного, метод аналізу. Під час проведення дослідження також використовувалися такі спеціальні методи, як: формально-логічний,

порівняльно-правовий, метод класифікації, логіко-юридичний і логіко-семантичний методи, метод аналогії, діалектичний, спостереження, порівняння, класифікації, історико-правовий, догматичний, формально-юридичний, соціологічний та статистичний методи.

Емпірична база дисертаційного дослідження є репрезентативною. Її становлять аналітичні та методичні матеріали міжнародних, національних та зарубіжних інституцій (Міністерства юстиції України, Нотаріальної палати України, Міжнародного союзу нотаріату); матеріали правозастосовної, зокрема, судової практики (проаналізовано понад 20 рішень місцевих судів, а також 114 рішень Міністерства юстиції України щодо анулювання свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю у 2021-2023 рр.); результати анкетування приватних нотаріусів (50 респондентів).

Таким чином, визначені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості, що забезпечує їх об'єктивність і достовірність.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Здобувачка здійснила комплексне наукове дослідження правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України, що надало можливість сформулювати низку положень, які характеризуються новизною та серйозним внеском в адміністративно-правову науку.

Найістотнішими результатами дисертаційного дослідження, що зумовлюють його наукову новизну та визначають внесок авторки в розроблення зазначеної проблематики, є:

1) констатація, що адміністративна відповідальність приватного нотаріуса у сфері фінансового моніторингу на сучасному етапі в нашій державі характеризується наявністю дуалізму підходів у застосуванні передбачених законодавством заходів реагування (адміністративних стягнень та заходів впливу), які реалізуються за окремими видами адміністративних проваджень;

2) визначення поняття «юридична відповідальність приватних нотаріусів», яку на сучасному етапі авторка пропонує розглядати як сукупність передбачених законом правових примусових обмежень, поєднаних із закріпленими у нормах різних галузей права обов'язками даної категорії суб'єктів права зазнати втрат чи обмежень особистого, організаційно-професійного і майнового характеру за вчинення ними правопорушень, пов'язаних з реалізацією ними незалежної приватної нотаріальної діяльності та/чи деякими суміжними з нею видами делегованих державою публічних послуг (державна реєстрація, медіація) чи зобов'язань (первинний фінансовий моніторинг) тощо;

3) розуміння адміністративно-правового статусу приватного нотаріуса, де специфіка адміністративної деліктоздатності останнього візуалізується через синергію його дуалістичної (публічно-приватної) природи та особливого зв'язку з державою;

4) обґрунтування існування окремого прояву юридичної відповідальності приватного нотаріуса – професійної відповідальності.

Крім наведених вище положень, у дисертації знайшли своє відображення пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства з питань відповідальності приватних нотаріусів, зокрема щодо збільшення строків накладання адміністративних стягнень за правопорушення у сфері реєстраційної діяльності та фінансового моніторингу; доповнення та перегляду підстав для анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю тощо, що у сукупності забезпечує належний рівень новизни рецензованої роботи.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових публікаціях авторки, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах авторки з доповідями основних положень дисертації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що в цілому, свідчить про

достатній рівень її апробації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано дисертанткою у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук та чотири тези наукових доповідей – у збірниках науково-практичних конференцій.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Проведеним аналізом роботи порушень академічної доброчесності не встановлено. У тексті дисертації здобувачкою вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень. Під час використання у роботі наукових результатів, ідей, думок та матеріалів інших авторів, дисертанткою здійснено посилання на їх публікації.

Практична значущість дисертації для діяльності правоохоронних органів. Найбільш важливі наукові та практичні результати рецензованого дослідження мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані:

– науково-дослідній сфері для формування теоретичного підґрунтя подальших наукових розвідок у сфері адміністративно-правової відповідальності приватних нотаріусів (акт впровадження ОДУВС від 12.06.2023 р.);

– правотворчості як основа для реформування національного адміністративного законодавства щодо юридичної відповідальності приватних нотаріусів, зокрема, положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про нотаріат»;

– правозастосовній діяльності для подальшого удосконалення практики застосування заходів юридичної відповідальності до приватних нотаріусів у передбачених законом випадках (акт-довідка про впровадження результатів наукового дослідження в практичну діяльність Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) від 25.10.2023 р. № 41/вих2023ОД);

– освітньому процесі як ідейно-інформаційне підґрунтя для формування

змістовного наповнення і викладання навчальних адміністративно-правових дисциплін (акт впровадження ОДУВС від 16.05.2023 р.).

Вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Ладіної Л.С. «Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України», як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки адміністративного права проблеми.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Її зміст відповідає визначеній темі та плану дисертації. Матеріал викладається авторкою чітко, логічно та послідовно. Поставлені завдання досліджуються у межах трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів.

У першому розділі дисертанткою викладено методологічні та правові засади юридичної відповідальності приватного нотаріуса за адміністративним законодавством. Встановлено, що особливість юридичної відповідальності приватного нотаріуса проявляється в тому, що сфера його професійної діяльності та наявні види юридичної відповідальності не можуть бути реалізовані у звичний для інших фізичних/посадових осіб спосіб, на підставі чого стверджується, що у відношенні приватного нотаріуса можуть застосовуватися спеціальні адміністративно-правові заходи професійної відповідальності за порушення етичних норм професійної діяльності, неналежне виконання професійних обов'язків тощо. З урахуванням наведеного у роботі здобуло подальшого розвитку обґрунтування існування окремого прояву юридичної відповідальності приватного нотаріуса – професійної відповідальності.

У другому розділі досліджуються поняття та сутність адміністративно-правової відповідальності приватного нотаріуса у різних сферах його діяльності. Запропоновано уніфікувати адміністративну відповідальність за правопорушення у різних сферах державної реєстрації, шляхом запровадження однієї статті, норми якої б встановлювали єдиний

підхід до окреслення складів адміністративних правопорушень у всіх сферах реєстраційної діяльності. Розроблено типову модель такої статті. Констатовано, що адміністративна відповідальність приватного нотаріуса у сфері фінансового моніторингу на сучасному етапі в нашій державі характеризується наявністю дуалізму підходів у застосуванні передбачених законодавством заходів реагування.

Третій розділ дисертації присвячено розгляду шляхів реформування та вдосконалення юридичної відповідальності приватного нотаріуса в Україні. Розширене сучасне уявлення про організацію діяльності та відповідальності нотаріусів різних типів нотаріальних систем (англосаксонської, латинської). Окреслені напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності приватного нотаріуса в Україні.

Поставлені у дисертації мета і завдання вирішені повністю, що підтверджується розгорнутими та аргументованими висновками, які є відображенням основних результатів дисертаційної роботи.

Таким чином, дисертація є самостійною науковою працею, що виконана з урахуванням новітніх досягнень адміністративного права, правозастосовної діяльності, чинних норм законодавства та тенденцій їх подальшого розвитку. Основні положення, пропозиції та висновки, що характеризують наукову новизну та практичне значення результатів дисертації й виносяться на захист, є результатом особистих досліджень авторки.

Вищезазначене дає підстави для позитивної оцінки представленої роботи саме як завершеного, актуального, самостійного й кваліфікованого наукового дослідження. Проведене Ладіною Л.С. дослідження дозволило їй отримати нові науково обґрунтовані результати в галузі адміністративного права, які в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, пов'язану з юридичною відповідальністю приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України.

Разом з тим, позитивно оцінюючи зміст дисертації Ладіної Л.С. та відзначаючи її відповідність вимогам до робіт, які подані на здобуття

наукового ступеня доктора філософії щодо необхідного теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності й наукової новизни, практичної значущості, уявляється за доцільне висловити деякі зауваження щодо окремих її положень і висновків, які можуть служити підґрунтям для дискусій під час захисту дисертації.

По-перше, одним із завдань дослідження (стор. 20) є розкриття поняття та складових елементів системи юридичної відповідальності приватного нотаріуса. До системи елементів юридичної відповідальності правова наука відносить і принципи – тобто засадничі, фундаментальні положення, що виражають сутність і призначення юридичної відповідальності, а також визначають закономірності її функціонування та порядку реалізації. Враховуючи, що дисертація є комплексним дослідженням, у якому висвітлюються підстави та особливості юридичної відповідальності приватних нотаріусів, не зайвим структурним компонентом першого розділу був би підрозділ, присвячений принципам юридичної відповідальності приватних нотаріусів.

По-друге, в межах дослідження поняття та складових елементів системи юридичної відповідальності приватного нотаріуса (підрозділ 1.1) на стор. 28-29, серед іншого здобувачка згадує про ретроспективну (негативну) та проспективну (позитивну) концепції юридичної відповідальності. Втім, таке згадування у роботі має фрагментарний характер і не здобуває будь-якого розвитку чи зв'язку з подальшими висновками дослідження. За нашим уявленням, в теорії адміністративного права концепції позитивної юридичної відповідальності приділено ще недостатньо уваги, тому було б не зайвим в межах даного дослідження, на прикладі теоретичних засад юридичної відповідальності приватних нотаріусів більш детально з'ясувати проблемні аспекти цієї концепції.

По-третє, за Законом України «Про нотаріат» нотаріусом є уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або

незалежну професійну нотаріальну діяльність. Ладіна Л.С. предметом свого дослідження обрала саме юридичну відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України. На нашу думку, дана проблематика здобула б більш повної характеристики, якщо б у роботі, наприклад, у підрозділі 1.2. (Адміністративно-правовий статус приватного нотаріуса та його характеристика) авторка дослідила відмінності правового статусу та юридичної відповідальності державного та приватного нотаріусів.

У той же час, слід наголосити, що висловлені зауваження не впливають суттєво на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Ладіної Л.С., а, насамперед, характеризують складність і актуальність досліджуваної теми.

Таким чином, вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Ладіної Людмили Степанівни «Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України» як кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконаної здобувачкою особисто, яка містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачкою досліджень, що мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», а також свідчить про особистий внесок здобувачки в науку та характеризується єдністю змісту.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертаційне дослідження Ладіної Людмили Степанівни на тему: «Юридична відповідальність приватного нотаріуса за адміністративним законодавством України» є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються теоретичною новизною у розкритті комплексної проблематики юридичної відповідальності приватного нотаріуса, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, Наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31 травня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 року), а його авторка Ладіна Людмила Степанівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
та господарського права Одеського
національного університету імені І. І. Мечникова

Наталія ІЛЬСВА

Підпис засвідчено:

Ректор Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова, доктор юридичних наук,
професор, Заслужений юрист України

Вячеслав ТРУБА